

Муыв коңорјас, օтутчօј!

Ј. Алексејев.

Черісанъ пажгагօзъ,

облѣзанаганъ мортօзъ.

(О происхождении животных и человека.)

Роч вылыг комиѳн лօгօдіс А. Н. Чеусова.

1923 во.
Комі ѳга лезан ін. *
Сыктывдін кар.

1: B: d: 2 $\frac{1}{2}$

Зыроблит № 264. Тираж 2000 экз г. Устьс. Тип. Обкома РКП.

Кызі лоомаөг мувывса олыгјас.

Кыс мыј мортыс му вылас лоома? Важысаң-ө-нө сјјө олө сен? Нөшта муыс важса-ө? Та-јылыс уна јөз уна ногөн вјставлөны.

Вічко арталөм-сертї-кө, өні мїјан 7429-өд во му лоомсаңыс. Ескыны-кө бібліјалы, став мусө, васө, быдтассө, ловја ловсө вөчлөма јен квајт лунөн. Кушөм терыба ужалөма! Мед воҗа луннас сетөма југыдөс; којмөд луннас быдсама быдтассө-һин: град выв пуктастө, турунтө, быдсама путө; вїтөд луннас черїјасөс, пөткајасөс; квајтөдас—скөттө, зверјасөс, гагјасөс. Квајтөд луннас-жө морттө щөщ лөг-өдөма.

Јона велөдчөм јөз та-јылыс мөд ногөн вјставлөны. На-ногөн муыд јона-һин важса, уна мїлљон во-һин сулалө. Олөм чужөм-јывгыс мөд-ногөн-жө вјставлөны.

Кодлы ескыны? Коди збыльсө вјставлө?

Буржыка-кө вїдөдлам став ывла вылас, да мөвп-ыштам лучкї, сек адҗам збыльсө, оз ков јона јуртө жуглыны. Муыс ачыс, һига-моз-жө, вјсталас аслас чужөм-јывгыс, олөм кыптөм-јывгыс. Аслыд, ас гїнлы ескыны буржык јөз „gojeјбогасөмөн“ вјсталөм-дорыс.

Емөг мувылын вөән кодјөм із гөрајас (ущелья). Медга унаыс Кавказын, Туркестанын, Аме-

рикаын, да-öd сещом мичаа да жуždyда піскөдөма ізсө
 ваыд,—һимкоф-в іçодныс. Сещом жуждыд да мича сорт-
 асыс Туркестанын Ак-су, Кавказын Сулак. Сөмын
 најос омөла-на відмалөмаөг, омөла төдмөдөмаөг. Сы-
 -пыфди Америкаса сортас Колорато бура відмалөма.
 Сіјө куътанас 350 верст, жужданас 2 верст гөгөр,
 пагтанас өкмысгаһ кыçоç. Бокјасыс стен-коф шылыд-
 өг. Тащом сортастө регыдөн кодјыны ваыд ез вермы,
 уна мільон во ковміс сы вылө. Сіç-кө, му пуксөмылды
 абу çік регыд.

Ем Америкаын ју. Сіјө өтілаын друг жум угө 24
 сыв жуждаган, сесга 12 верст куъта жуждыд сортасөд
 візувтө тыө. Жумја ва уган іныс шугө Һиагараөн.
 Усөм-мыстыс візувтө ыждыд шыөн. Һиагараыд сіјө
 сортассө ачыс воыг воө кодјөма. Уган іныс ваыс
 һөжјөнїкөн пыр вывланҕ кајө. Вывланҕ кајїг-мозыс
 өтарө луныг-лунө мыккө сіјө із гөратө, торјөдлө,
 жуглө сіјөс, 12 верст куътатө піскөдны ез еща во
 ковмы. Өті лыа çірнад піскөдөмыд-өд абу коканөн
 кокөм лїбө гөрыштөм.

Велөдчөм јөз ас суглуннаныс арталөмаөг өdjө-ө
 вермө піскөдчыны ва уган іныд (водопадыд) вывланө
 із гөрајасөд. Сы-вөсна најө пасјывлөмаөг ва уган ін-
 ыд ва сулалан інсө, сесга дыр-мыгті відлөмаөг, да
 —ваыд воçө муныштөма. Најө арталөм-герті во-чөжөн
 ваыд вермө піскөдны із гөратө сөмын вершөк кујим-
 -һоль. Сіç-кө 12 верста сортастө піскөдны валы колө
 72000 во (12-верстын 288000 вершөк, вонас 4 вершөк
 піскөдө. 288000-сө јукам һоль вылас, лөө 72000).
 350 верст куъта Колорато сортастө Америкаыд ков-
 міс піскөдны һөшта-һын уна во. Сіçкө бібліјаад гїж-
 өмыд—му пуксөмлы-пө 7429 во—абу збыл. да-өд

јешщö ез-на мед воҗа лунҗаныс ваыд понды пiгкөд-авны из гөрајастö, сетчөҗ-на најö сулалисны бура уна во.

Мыј муыд јона важга, поҗö тöдны мөд-ногөн. Мугiныс мiјан iзвескаыс, сојыс, лыаыс, iзјыс, сој сора лыаыс. Ставныс најö кујлöны мөда-мөд вылас пласт-өн-пластөн: көн кызжыка, көн вöснiджыка. Сijö зев лөвыда тöдчö жумја берөгјасын лiбö гу кодјигөн. Кыз-нö сijö пластјасыс артмiсны, регыдөн-ö?

Став јуыс, медга јона гырысжыкјасыс, асланыс вiзувөн нуöны морöө уна лыа да сој. Сijö гудырыс сен пукгö пыдöсас. Мед војдөр пукгö, тöдöмыс, гөкыджыкыс—лыа, сегга кокнiджыкыс—сој. Лун-ыс-лунö морö пыдöсö содö лыа да сој. Содöм оз тöд-чы, содö нөжжö. Ферт ескö јуыд уна му вылад, уна вожыс локтö морöад, да морöыс ачыс бара зев ыжыд, уна сој да лыа колö сijöс волсавны. Арталөмөн ад-җöмаөг: öти дујм жужда сој пластөн морö пыдöс вев-тыгö 200 воөн; iзјөҗ сijö пөртны јешщö уна во ков-мас. Мугiнлөн жуждаыс верст 40 кымын. Сiҗкö кым-ын во-жö ковмiс 40 верст жужда мугiнсö артмөдны? —Ез еҗа. Сöмын кымынкö со мiлльон во. Со-öд-нын кущöм важга мiјан муным.

Му пыщ кодјигөн, ужалiгөн, уналаыс, уна гiкас мугiныс адзывлывлiсны i öнi адзывлöны быдман тор-јаслыс, кывтөм пемöсјаслыс тујјас, коласјас. да-öд сещöмјасöс, кущöмјас öнi оз-нын быдмыны нi овны, некөд некыс на-кодсö ловјасö оз адзывлы. Мукöдлагыс сöмын лытор сурас ескö-да, мед. Олызыс-кө ез вöv, лыыс ез-нын ло. Велөдчөм јөзыд öнi сijö јона тöдмалöны, кодјысöны, корысöны му пыщкөсыс, чукөрталöны сурөм торјассö. Бура уна да лөгыд торјас сурал-

өмәө. Најос поңо вiдлавны муҗејјасы, кытҗо чук-
 өрталөмәө став өкас сурөм торјассө; кодјан ин-
 јасас уна буртор поңо аңыны. Пiтер губерняын, Луга
 карулын емөг сыв кык жужда гуранјас. Сен шор
 пыдөсјасын-кө коргыны, гој пластјасы уна морскеј
 ракпаңјас суравлөны.

Суралөм лыјас-серти төдмалөны, кор кущөм быд-
 тас быдылөма, кор кущөм эвер-пөтка овлөма. Кымын
 пыдыг сурас сецөм торјыс, сымын важөн најө овлөм-
 аөг мувылас. Та-серти бара поңо шуны: муыд, олөм-
 ыс мувылад јона важга, уна мiльлон вога. Быдтас
 да лыјас-серти оз сөмын төдмавны кор кущөм эвер
 да пөтка олөмәө, төдмалөны щөц кың најө вежлаг-
 өмәө, кың өнiја выјөңыс воөмәө, кущөм өкасјас дыр-ө
 олөмәө. Öти сурјма му пластыд-кө артмө 200-300 воөн,
 кущөмкө öти пөлөс лы лiбө быдтас суралө-кө сыв го
 жуждаыг, сек поңо гөгөрвоны—сецөм быдтасыс лiбө
 кывтөм пемөсыс олалөмәө му вылас мiльлон војасөн.

Сiң-жө поңо төдмавны, важыгаөг-ө өнiја өкас быдтас-
 јас, өнiја кывтөм пемөсјас. Сөмын колө корны мед воңа
 пластјассө кыг суралөны сецөм пасјасыс, тујјасыс
 мусiнвыгыс да лыјасыс, сөгга артавны. Сiң төдмал-
 өмәө: өнiја уна өкас быдмантор, уна пөлөс кывтөм
 пемөс олөны-нын му вылын уна дас мiльлон воөн; мук-
 өдыс сөмын-на кымынкө сурс во, лiбө ещажык. Сурөм
 торјасөс вiдлалiгөн каңалөмәө: улi пластыг сурөм
 торјас выли пластын мөд өкасөгжык-нын лөмәө,
 вежгыштөмәө. Мөд ногөн-кө шуны: выль пөлөсыс
 артмөма важгыс, сөмын сы вылө ковмөма уна
 сурс во.

Öнi велөдчөм јөзөн бура-нын төдмалөма, мыј став
 пөлөс торјыс уна воөн вежлалө асгыс серсө, чужөмсө,

тушасо; пөрө выль өикас торјө. Сөмын сы-вылө уна сурс, уна мильон во колө. Тапки-лапки отпырјө, өти здукөн оз артмы. Став пөлөс торјыс-кө ескө вөлі вөчөма өти лунөн, да ставыс-кө ескө вөліны војдөрған-ыс өнија-кофөс, кыг-нө ескө му пыщкөсас мөд өикас лыјасыс да быдман торјасыслөн тујјасыс лолалыны? Сещөмјасыс суралөны, да-өд јещщө уна. Сіз-кө, вөл-өма кад, кор му вылас сещөм олысјасыс вөлөмаөс, быдман торјас быдмылөмаөс. өнија быдтасјас, өнија кывтөм пемөсјас сізкө абу-нын өти јен кылөн вөчөм торјас, најө артмөмаөс важ быдтасјасыс, важ кывтөм пемөсјасыс. Артмөмаөс уна сурс, уна мильон воөн вежлагөмөн.

Богтам чері, вїдлалам кызі сіјө вежлагөма. Чері лыјас суралөны јона јпыдыс, му пыщкыс. Сізкө најө јона-нын важга олысјас, уна мильон во сајын-нын овлөмаөс морөјасад. Сы жужда пластјасыс пежгајас ні мукөд пөлөс гагјас оз-на суравны. Налөн коласјасыс пондөмаөс суравны сөмын вылысжык. Сіз-кө пежгајасыс да мукөд сещөм-коф гагјасыс чері рөдысөс. Прөстөј вїчөдлөмөн-кө некод оз шу најөс өти рөдыс, нектор бытө өткофыс налөн абу. Јонжыка-кө вїдлавны пондан, адған—өткофөс. Ез өти-кык воөн черыс пөр пежгагө да лагушаө. Уна мильон во сы-вылө ковміс. Көт дырөн, а пөрөма-жө. Сіјө збыль. Уна өикас чері зікөз быріны, вошіны немныс кежлө. Мукөдыс, кущөмөс вөліны војдөр, өні сещөмөс; мук-өдыс, медга јона лапкыс ваын олысјас, јона вежлаг-исны. Ставныс ті төдад черілыс лолалөмсө: ва пыщ-кын лолалө нөкчїмөн, кос інын нөти оз вермы лолав-ныс, кулө сен регыс. Пежгајас, лагушајас мортыс-моз-жө тыөн лолалөны. Лапкыс інјасын черіјаслөн

оланногныс вежгіс: лолавны һи тувкјавны лөгыда да бура ез понды шогмыны. Мыј-жө лоі сы-вөсна? Со мыј: коргыгігјасад да кодјыгігјасад мугінвылыг тујјас-герті адзөмаөг, чері бордјасыд һөжжөһикөн пөр-өмаөг кокјасө:—војдөрсө сөмын кыскагны, сегга кот-равны. Черілы ваын овны отсалан гадфыс тыө пөрөма. Сещөм чері-һисө, пежгаг-һисө ловјасыд вермөны-һин ветлөдлыны, кыскагны кос мувывті, лолавны кос сынөдөн (воздукөн). дыр-мыгті наыг лоіны өһија пеж-гагјас, лагушајас.

Тујјас-герті да коласјас-герті адзісны і эвер-пөт-калыг лөмсө. Пөткајасыд пежгаг рөдыөг-жө. Му пыщкыг, уна мільон во сајын артмөм му пластыг, сурөма утка ыжда кая. Нимтөмаөг сижөс „мед воzza лебач-өн“ ілі „Аркеоптеріксөн“. Вомас сылөн пежгаглөн-код-пиңјас, бөжыс сылөн-код-жө—уна лыөг, сөмын гөна. Борд пельөсјасас гыжја чуңјас. Сізкө сижө вермылөма катгыслывлыны із гөрајас вылө, пујас вылө. Уна колас бордја пежгагјаслыг адзөмаөг. Најө зік өһија лебач-јас-кодөг. Уна мільон во сајын овлөмаөг тероморпор эверјас (өһи сещөмјасыс абуөг). Најө, визөдны, зік пежгагјас, лыјасыс да пиңјасыс эверлөн-кодөг, асныс гөнаөг. Сізкө тероморпорјасыд пежгаг-һисө, эвер-һисө ловјас вөлөмаөг. Өһи-на емөг сещөм аслыс-гама эвер-јасыд, шуам: утконос, јекідна. Најө гөнаөг, а пежгаг-јас-моз колк вайөны, колкыг челафныс петөны.

Сіз-кө уна мільон воөн черыг артмөмаөг му-вывті кыскасысјас—гагјас. Бөрынжык наыг лөбмаөг лебачјас, эверјас. Өһи најө абу өткодөг мөда-мөдыс-көд, јона јансалөны, дерт ескө өті рөдыөг-да: коді матысаң рөфна, коді ылысаңжык. Сөмын ставныс најө өті вужыгөг.

Велөдчөм јөз јона видлалөмөн да төдмалөмөн адзөмаөг со кушчөм-нога быдмөм да вежласөм ловја ловјаслыг: војдөр олыгјасыд зик нинөм абу-код вөлөмаөг, сегга рако најө пөрөмаөг, черіө, лагушаө, пежгагјасө, черепакајасө; сегга лебачјасө, кымынко сикас ноль кока гөна зверјасө, змејјасө. На бөрын лоалөмаөг уна сикас јаж гојыг зверјас, өблөзанајас, сегга ми—јөзүд. Енө вунөдө, тајө вежөөмыс, пөртчөмыс өтү сикасыг мөдө ез друг артмы. Нөзјөһикөн, уна мильон воөн сјјө лоі. Кыз-тај ва војтјасыг артмөны морөјас, океанјас, лыа чірјасыг—жужыд гөрајас, сјз-жө гинмөн адзүтөг, төдлүтөг вежөөны ловја ловјасыд: налөн тушаыс, модаыс, олан-ногыс. Немторгыс артмө ыжыд тор.

Өні лыддыгө ноль со гурс гөгөр уна пөлөс ловја лов. Куш зверсө лыддыны 3100 сикасөс, лебачјассө 13000, змејјасөс—1610, черіјасөс—15 гурс гөгөр, нүзүвјасөс—250 гурсыг унжык. Му пышкыг гурөм коласјас-гертү олыгјасыс, кодјас өні зикөз-һин вошөмаөг-бырөмаөг, ем 90 гурсыг унжык пөлөс. Сегга-өд кымын пөлөс ловја лов колі зик төдтөмыс: омөльжык, һебыджык тушаа олыгјасыд сјзі і воһины, вегіг тужныс налөн оз төдчы һекушчөм му пластын. Вошөм ловја лов сикас лыдсө чажтөны унжык өнја олыгјас. сикас лыд дорыг.

Өні виқөдламө біблјаө, сен мыј гижөма олөм-јывыд. Богтамө вјгт му ојдлөм-јылыг. Јенмыд щөктөма вөчны Нојлы керка-кодөс—ковчег, пыртны сетчө став сикас ловја ловсө гозјөн гозјөн. Ној кывзөма, вөчөма ковчегтө. Сөмын кыз сјјө төрөдөма став ловја ловсө гознас, шензыныд он вермы! Ковчегыс вөлөма сөмын 75 сыв куфта, 12¹/₂ сыв пагта, 7 сыв жужда. Ловја лов-кынзыс колі гојан-јуан налы лөсөдны

61 лун кeжлө. Сeссa-öd i сoян-жуаныс абу öтi пөл-
 öс: öтi сикас эвер öтi торжөн кынөмсө пөткөдө, мөдлы
 эик-нын мөд сикас сoянтор колө. Уна ловжа лов верд-
 чоны-пөткөдчоны ловжа-ловөн-жө. Мед-нын ескө сoян-
 ыд уна пөлөс колө, да-öd i жуаннад бөржыгöны. Ojdөм-
 -мыгэ став ваыс мувылас сорлагис: морөжасыс сола
 ваыд разалис, киггис став му пастаыс. Сещөм
 сола ваыд уналы мустөм, жуныд он вермы. Ножлы лои
 заптыны дубыд ва. Ковчегас вөлины 2270
 гозжыг уна дубыд ваын олыг черijas. Нaлы пультыкаг-
 ныс кымын ведра ва ковмис вичны, вежлыны-öd лoли
 61 луннад. дыр-кө он веж, щыкөм ваад најө пөдасны.
 Женмыд ез щөкты некодөс вiавны, мед рөдыс оз пом-
 ас. Сeссa со, шуим-нын воэын, уна эикөэ вошөм, бырөм
 ловжа ловжас муыг суралöны. Сijö öни, а сeктö-öd најө
 олысжас-на вөлины, ез-на,—биближа-сертиыс-жө,—вермыны
 эикөэ вошны му пукгөмгаңыс: öтi 1556 вонaд ыжыд
 вежлагөм на кoстын ез вермы лоны. Лыфдөж тaжөс
 даж мөвпыштөж: вермис-ө Нож став сикас ловжajассө гoз-
 мөдөн төрөдны öтi керкаө, абу-ө мождтажө вигтыс? Төд-
 öмыг можд. Став öниja олыг ловжа ловыс артмисны вaж-
 жасгаңыс, сөмын зев нөжжө, уна мильон воөн вежлагөмөн.

Тажө висталөмыслыг збыллуносө позө быд морт-
 лы аслыс каэавны, сөмын ен дышөдчы. Jöзыд
 вермасны став сикас ловжа ловсө ас колөм-гер-
 тыис лөгөдны. Богтам вөвжасөс. Емөг зев кыз
 кока, жон, вына бигугжас; вермөны кыскыны уна
 пуд груз, сөмын котравны гамныс нөти абу, оз вер-
 мыны. Емөг куэ, вөсны кока мича вөвжас. Зев ödjö најө
 котралöны—кык минутөн верст, сы-пыфди вынныс
 нөти абу: весиг тыртөм телега оз вермыны кыскыны.
 Кыкнаныс со ескө најө вөвжас, да абу öткодөс. Сещ-

өмөңыс најөс воштөмаөг агныс жөзыс вөв заводжасын, воштөмаөг со кыңи:

Морт мортыг жансалө, торжалө мөда мөдгыс тушанас, чужөм-рожанас, вын-ебөснас. Өти, шуам, зумыд, ыжыд, пагкыд лыжаса, ыжыд вына; мөд—ичөт тушаа, омөлык, косиңик морт, лыжас вөснидикөг. Сиң-жө мукөд пөлөс ловжа ловжас торжалөны мөда-мөдгыс. Шуам, мортлы колө ыжыд тушаа, вына вөв. Морт бөрjö уна вөв пыцкыг мед ыжыд, мед жон ужсө: кокжасыс медым вөліны кызөг, мышкуыс пагкыд, лыжасыс жонөг. Виңө аслас вөлыскөд. Бур, жон баң-мамлөн чельадыс жонөгжык лооны. Најө чельадыс—чанжасыс, бара бөрjad мед бурсө да жонсө. Сиң вөчны уна-пөв, пыр бөрjөдлөмөн, бурыг бурөс гозjөдны. Сек,—дөрт сөмын уна во-мыгты-а,—тенад выль вөв рөд лоас: гырыгөг, вынаөг, кушөм вөлі тед колө.

Таңи бөрjөдлөмөн лоалыны мижан уна пөлөс вөвжас, ыжжас, порөжас и мукөд; ставсө лыфдыныс-нын он вермы, сещөм уна. Тајө горт гөгөр олыг пемөсжаскөд сиң вөчөны. Мукөдыскөд-нө кыңи? Өд вөрын олыг эвержасөс мортыд оз вермы бөрjөмнад гозjөдавны? Сijөтө сиң, мортлы на-динөң мөг абу. Сөмын бөрjөдлөмыс и на костын мунө, сijө төдмалөмаөг-жө-нын.

Тајөс поңө төдмавны бура виңөдөмөн најө олөм-вылө, олас-ног-вылө, өвведajtөмөн налыг олөмсө. Лунвылын и воjвылын, сынөдын и ваын, муын и вөрын, пыр на костын мунлис, өни мунө и воңө пондас мунны бөрjыгөм. Најөжас кулалөны, кулөмнас бөрjыгөны мөда-мөдгыс. Костти кулөмыс бөрjөдлө најөс мөда-мөдгыс уна миллион воин: жонжасыс сөмын колөны.

Став ловжа ловыс корсөны кынөмпөт, котыртчөны, пагкалөны, вермагөны олөмыс-вөсна. Немпөттө кол-

лаломыд абу му вомон вужом. Олиг-чөжыд төждыг ас-пондаыд, рөд-пондаыд. Агтө верд, челад-тө верд, виэ кэчыдыг, шыглы куломыг, लोक вөчыгјасыг. Кыном-пөттө коргомыд абу зев кокни уж. Гојаныд уналы оз суэды. Богтам көчөс. Кушом олөм конөрлөн: быдөныг пов. Көјиныд, ручыд, ыжыд кырнышыд, — быдөн кыјөд-өны сјјөс ужын вылас. Сен-жө кык кока мортыд вет-лөдлө пишщала, муфера шуфлалөмнас пөрјөдлө сјјөс, чуксалө аслааныс, либө нарөһнө сы-вылө велөдөм понсө усөдө. Отчыд көчыд пышјас लोक вө-ыгјасыг, мөдыг... көјмөдөдыд, дөрт, шедө.

Ти гашкө шуанныд: „Вег ылөдчөм-пө. Гојан му вылын оз суэды. Оти көч оз шед, мөд сурө.“ Сјјөтө сјз ескө-да, гојаныд пыр-жө оз тырмы і со мыј-вөсна: мукөд ловја ловыс вывти өдјө, регыдөн котырғалө. Богтамө оетр һима чериөс. Сјјө вонас кык кымын миллион пөк ваяө. Быд пөкыг выл чери артмө. Наяө быдмасны да бара быдөн кык миллион пөкөн ваясны, сјз воэө. Некод-кө ескө найөс ез бырөд, да вөляыг-кө найө олисны, кымынкө во-мыгти матө воисны: быд ва гөп тыри наөн, олан иныс налы ез ло. Сјјө-өд јешщө мыј-на. Ваад олыгыд-өд оетр-кынзи уна ем. Шуам — морскөј поргјас. Наяө быд во кујимыг вит-квајт порг пөн ваяөны. Оти порг гозыг кујим-һоль воөн миллион вит сөдө олыгыд. Сјјө өтыыг, а му вылас-өд абу өти гоз, уна. Некод-кө ез бырөдав найөс, муыд кымынкө воөн тыри наөн.

Ми видлим сөмын кык пөлөс эверлыг котыртчөм-сө, паскалөмсө. Му вылад-өд уна сещөмыс. Кыг-һнө сөгга ставыслы гојаныд тырмас! Рамжыкјаслы, куштөм-јаслы, коді оз вермы суэөдны аслыс гојансө, быт лөб кувны. Пондан-кө јонжыка кыјөдны олыгјасөс, адған —

быд лун, быд час уна-уна ловја лов кулө да вошө. Мыла-нө ескө мувыв ваясын оз лөгөдны сөмын оетрјаслы овны, лібө морскөј поргјаслы? Сек ескө најө мөда-мөднысө ез пондыны гојөмнад бырөдны.

Кулөмыд нинөм воґын оз сувт, ыщкө дај сөмын олыгјастө. Көґыдыг, щыгјалөмыг, вёгөмыг, мөда-мөдкөд лөгавтөмыг пыр өтарө чинөны, кулалөны олыгјасыд. Кущөм өдјө најө котыртчөны-содөны, сымын унаөн-жө кулөны. Шочыс најө вермөны овны пөрыгөґ, шочыс кулө ас смертнас. Унжыкыс косттө помасө. Бостам бара черитө. Во-чөжөн кымын черө кыјөны черө кыјыгјас—мортјас; мыјда пөк нуөны разөдөны му пагтаыс өтө Волга жуыг; мыјда черө гојөны морскеј лебачјас, морскеј ґверјас, мукөд черыс! Öтө китлы пөттөґ гојөм-вылө быдлун колө дас мильоныг унжык поснө ловыд. Лебачөм вердчыг лебач быд во гојө гурсыг унжык поснө лебачөс. Поснө лебачыс ачыс быд во 200-300 гурс ловја ловөс бырөдө сојөмнас. Лебачыс ывла вылад зев уна. Кымынөс најө ставныс өтлад вјасны! Арнад лібө, көґдөдас-да, кымын гут да гар кулөны мед воґа көґыдлуннад. Мортыд лібө кымынөс вё, —лыдтөм, щөттөм.

Кущөм шуда ловја ловлы-нө сёма дыржыксө овны мувылас, котыртчыны да пагкавны?—ґерт јонјаслыжык, гугјаслыжык, вермагны вермыгјаслы. Бостам көчтө. Куґ јон кока көч регыджык пышјас кыјыгыг жеңыд кока дорыг. Жеңыд кокыд көчыдлы зев абу бур. Сы-вөсна најө регыджык бырөны. Куґ кокајасыд олөны да олөны, рөдмөны да котыртчөны. Сөґ-жө мукөд, омөльжыкјасыд бырөны: шедөдчөны, кулалөны щыгла, көґыдла. Сөмын јонјас пышјалөны лок вөчыгјасыг, вермөны көґыдсө дыржык терпөтны, кынөм

пѣтсѣ сугжыка коргавны. Сің-кѣ муывыгыд омѣлжык ловжа ловжасыд ѳтарѣ бырѣны, јонјасыс најѣс зырѣны, вѣалѣны. Унаѳн бырѣны олан ін-вѣсна, оланногыс-вѣсна.

Вѣдлалѣмѣн тѣдмалѣмаѣѣ ѳтѣ пѣлѣсјаслыс мѣд пѣлѣсѣ бергѣдчѣм. Сің вѣчѣмаѣѣ ракјаскѣд. Ем уна пѣлѣс поснѣ ракјас. Кымынкѣ ѣікас—мјулгауѣенскѣјѣн шугѣны,—олѣны сѣмын сола ваын; мукѣдыс муртса солаын, шугѣны солонтсеваторјѣн. Кык ѣікас ваын олыгјаслѣн бѣжныс абу ѳткоѣѣѣ: мјулгауѣенскѣјѣаслѣн щѣѣтѣмѣѣ дај щупѣдтѣмѣѣ. Сещѣм ракјассѣ бѣгтѣмаѣѣ да ва пыщкѣ банкаѣ лѣѣѣмаѣѣ. Мјулгауѣенскѣјѣассѣ сола ва пыщкѣ, солонтсеватѣјѣассѣ муртса солаѣ. Солонтсеватѣј ва пыщкѣ содталѣсны сов. Сод-тасны дај вѣдчыгѣны кымынкѣ рѣд, сѣгѣа бара сод-тасны. Сің уна пѣрјѣ вѣчѣсны. Мыј егкѣ сіјѣ ва веж-ѣмгыс лѣі ракјаскѣд? Сола ва пыщкад олѣгѣн вежѣс налѣн бѣжныс, лѣі мјулгауѣенскѣјѣаслѣн-код: щѣщыд, дај щѣѣтѣм.

Ез морт нѣ јен веж налыс тушасѣ, вежѣс олѣмыс, олан іныс. Банкајасад-ѣд ез ѳтѣ ракѣн вѣвны, унаѳн, сурс гѣгѣр. На пыщкын, тѣдѣмыс, быдгамаыс вѣлі: јонжыкыс і омѣлжыкыс, ѣѣнвѣѣаыс і вѣгысыс, гырыѣжыкјас і поснѣјас, кыз куаѣѣ і вѣсны куаѣѣ. Ватѣ солалѣм-мыгтѣ омѣлжыкјасыд, вѣгысјасыд ез вермыны совтѣ ѣерпѣтны,—кулѣны. Јонјасыс, ѣѣнвѣѣајасыс, кызжык куајасыс колѣны овны, вежѣсны. Сің быд сов содтѣм-мыгтѣ омѣлжасыс быралѣны, јонјасыс колѣны, кыз шуасны, бѣрјыгѣс, јонмѣс рѣдыс. Уна пѣрјѣ вѣч-ѣм-мыгтѣ сѣмын-нын мед јонјасыс колѣны, кодјас вел-алѣны дырѣннад овны сола ва пыщкад, ез повны сыыс. Артмѣсны выл ѣікас олыгјас.

Сің-жө мукөд ловжаскөд лоаліны. Уна мільон вонад пыр муніс бөрјөдлөм на пыщкын: омөљяс, вын-төмјас вошаліны, кулаліны; јонјасыс колаліны; веж-лалөмөн тушасө, модасө асгыныс, вермагісны олөм-ыскөд.

Олөмыд вермагөм і-ем. Быд ловја лов дугдывтөг пессө, кынөмпөтсө корсө да віңө ассө лок вөчыгјасыс: kodі гурөн, kodі кокөн, kodі піңөн, kodі вежөрнас, бур јурсағнас.

Став вісталөм-гертіыс позө гөгөрвоны, мыј быд пөлөс ловја лов артмөмаөг мөд рөдыг. Сөмын сіјө вежөмыс оз регыдөн артмы, кысгө уна гурс, уна мільон во. Вежөны һөжјөнікөн, төдчытөг, кызі му-вывса олөмыс вежласө. Сен-өд со куш ін-вөрөн тырө, јујас, тыјас когмөны, морөыг ва мөдлаө вешјө. Сы бөрға вөтчөны олыгјас, сы-герті вежласө налөн туш-аыс, модаыс. Сы-вөсна артмө уна пөлөс олыг. Ескө ставныс најө-мөда мөдныслы рөһнајас.

Кыг-нө ескө мортыс лоіс? Шуөны: „Соқтыр муыг-пө вөчөма сіјөс јенмыд“.

Мортлөн лоөмыд сецөм-жө, куцөм мукөд ловја ловлөн. Мортыд сіјө-жө пемөс (животное), сөмын ас-лыс өікас. Тушаыс сьлөн течөма черілөн, лебачлөн, ғверлөн-моз-жө. Ставныслөн налөн, мортыдлөн-моз-жө, ем туша мыжыгјас—лыјас, сөгга лы бердас јај. Став-ныслөн ем вем, гөлөм, ты, мус, кынөм, сувјас, гін, пель, ныр, вом да мук. т. Ставныс котыртчөны, паскал-өны. Јансалөны најө сөмын моданас да ыжданас. Туша течасыс зік өткофөг.

Өткоф туша течасыд мортыдлөн да мукөд пемөс-јаслөн абу прөста артмөма. Мортыд мукөд пемөсјас-

көд рөһна-жө, сөмын абу ставыскөд өткөдәә: кодкөд матыгаңжык, кодкөд ылыгаңжык.

Мыј сiјө абу. пөрјалөм, а збыль мортыд өти рөдыг мукөд пемөсјаскөд, поңө аслыд төдмавны көјдысгаңыс мортыдлыг кынөм пыщгаң сөвмөмсө кыјөдөмөн. Сөвмиг-чөж сiјөс видлавны өтлаалөмөн мукөд пемөс кага сөвмөмкөд. сiвө-өд, ыжыд мортыд һөти абу черикөд, эвер-код, лебач-код. Виңдлөј мамыс кынөмыс, најө воңынжыксө ставныс чери-кодөс.

Ми төдам-һин: чери лолалө һөккчiмөн. Уна быдыглыд пажгагыдлөн чiпаныдлөн каңыдлөн, поныдлөн, өблеғанаыдлөн, мортыдлөн,—быдөңлөн быдмигас мед војдөргәныс ем сещөм-жө һөккчiм. Сiјө абу-жө прөста сiсцө лоөма, рөһна-вөснаыс, өти рөдыг лоөм-вөснаыс. Воңынжык вiсталим-һин: пажгаг-јас, лагушајас черыс лоөмаөс; лебачјас, эверјас—пажгаг-лагушаыс. Сiјө өти вужыс лоөмыс өһи-на со пыр төдчө посһи чельад-вылас.

Мам кынөмын морт быдмигөн өти кадын кыс i кокыс зiк кiт борд-код, гөлөмыс чери гөлөм-код-дај. Квајтөд төлыс-вылас мортыдлөн төдчыштө iчөт-ик бөж.

Kodi бара мед матыса рөһнаыс мортыдлөн пемөсјас пыщыс-а? Поңө оз сiјөс төдһы?—Поңө, важдөн-һин төдмалөма. Эверјасыд мортыдлы матынөсжык лебачјасыд да пажгаг-лагушасыд черијасыдкөд-дорыс. Став эверыс вердөһы асһыныс чельадсө мам јөвнас. Тајөн најө јансалөһы мукөд пөлөс олысјасыс. Јөзыд пузчужөм кагатө мам јөвнас-жө вердөһы. Өһи, кущөм эвер-һө мед јона мортлаңыс муңө?—Өблеғанајас—шуасһы ставһыс. Збыль-өд, сiјө-i ем. Абу ескө зев һимкод да, мыј керан. Өблеғанаыд мијан-код,

мед матыса рөһнаыс мијан. Мыј сiјө збыл, уна-ног
верман вiставны. Јона сы-вылын мырөылөмаөс, уна-ног
вiдлалөмаөс, төдмалөмаөс, кыјөдөмаөс. Быдөн, быд
вiдлалөмөн өтi кывјө волөмаөс: морт артмөма өблеза-
наыс; өблезана мед матыса рөһна мортлөн. Сiқкө
соқтыр мугыд морттө вөчөмыд лөж, вес ылөдлөм. Сег-
га перјөм ордлыыг нывбабаөс вөчөмлы оз поґ ескыны.
Мojджас тајөјас.

Өблезанаыд зев уна пөлөс: сiзимдас кымын сiкас
лыдфысө. Морт-кофьд сөмын һоль пөлөс, морт-
кофь өблезанајасөн i һимтөны најөс: горiлла, шiмпан-
зе, оранг-утанг да гiббон. Тајө һоль пөлөс өблезана-
ыслөн весiг бөжыс абу. Став лысө i јajsө, быдлатi,
быд кусиң вiдлалисны налыг морт лы-јajкөд өтлаалөм-
өн. Ставыс өткофь. Öткофьс сiјө медга јона төдчө быд-
мигөн сiзимөд төлысөґ. Сы бөртi һөжјөнiкөн вежыны
пондасны, гырыөјаслөн пөштi һекыт оз ло-өткофь.

Јөлөн вердчыг пемөсјасөс вiдлалигөн медга јона,
бура колө вiдлавны пиңјассө налыг. Пиңјас-гертыыс
зев кокһi төдмавны өткофьлунтө. Мортыдлөн пиңјасыс
да морт-кофь өблезанаыдлөн пиңјасыс пөштi өткофьөс.
Кыкһаныслөн морт 32 пиңөн. Модыс да течөмыс, ан-
јасыс, қик өткофьөс. Сөмын морт-кофь өблезанајаслөн
најө гырысөсжык да јонөсжык. Мукөд пемөсјаслөн
пиңјасыд абу-һiн сецөмөс. Модыс да лыдыс абу
сымда.

Морт-кофь өблезанајаслөн да мортлөн сурса лы
улыла помыс қик өткофьөс. Мукөдлаыс, медга
јона јур лыыс, абу-һiн өткофь. Мукөд өблезанајаскөд,
мукөд пемөсјаскөд мортлөн һөшта-һiн абу өткофь
уналатi.

Морт жур лы ыжыджык мед гырыс өблөчана жур лы дорыс. Сіз-кө дажө мед jöj мортыслөн жур вемыс ыжыд морт-код өблөчанагыс. Мукөд өблөчанагыс, мук-öd пемөсжасыс вемнад јешчө-нын јона торјалө мортыд. Сегга мортлөн сінтөм суван быдмыштө ыңув-код. Ҷик сещөм-жө ем морт-код өблөчанајаслөн. Мукөдлөн абу, либө ем-кө, мөд өкас.

Тажө став видлалөмыс, өткод тушаыс, индө мортыдлы мед матыса рөдһаыс-вылө—морт-код өблөчана вылө.

Поэө јешчө мөд ногөн петкөдлыны маты рөд-ствосө мортыдлыс да морт-код өблөчанаыдлыс. Ути пемөсыс-кө мөд пемөсө—аскодлы либө мукөд пөлөс-лы,—кістан вірсө—дівөјас лөоны. Кроліклы-кө леңыштан морскөј порелыс вірсө; сегга сы бөрын кролік-лыс асгыс бостан да вір васө сорлалан кымынкө војт морскөј поре вір вакөд,—вір ваыс пырыгтөм пыр гудыртчас, дозјад поводнеј уна гудырыс пукгас. Сіз уна-лыс видлалісны. Мыј-нө? Вөлөмкө вір ваыд оз быд сорлалөмыс гудыртчы, сөмын кор рөдһајаслөн вескалө сорлавны да кор сорлавтөңыс сорлалан өкас вірсө леңлөмаөс пемөс пыщкас.

Мед јонжыка вежөравны тајөс, бостамө вір ва кроліклыс-лы, понлыс-лы, ыжлыс-лы, вөвлыс-лы, мукөд пемөсжаслыс-лы, сөмын воңын мед вөлі кістөма сјјө пемөс пыщкас чіпанлыс вірсө,—сегга сорлавны сјјөс чіпан вірөн көт гулу вірөн,—зік өткод: кыкнангыс гудыртчас, кыкнангыс гудырыс пукгас. Војтөдам-кө сетчө јөлөн вердчан пемөсжаслыс вір васө, немтор оз ло, һекущөм гудыр, он каңав. Тајө видлалөм-серті чіпаныд да гулуыд маты рөдһајас. Лөгөдөм вір ва өш вірыс зев өдјө гудыртчө, уна зев гудыр пукөө өш

лѣбѣ мѣс вѣр вакѣд сорлалѣмь. Нѣтѣ оз гудыртчы мукѣд рѣмѣцтыг пемѣс вѣрѣн сорлалѣмь, шуам, ыжыг, слѣныг, ланьыг. Сѣкѣ ѣшкѣд мѣскѣд матырофнајас, мукѣд рѣмѣцтыгјаскѣд ылысан-нын рѣфнаыс, ылынжык чѣпана гулуа костыг.

Мыј лоѣ пемѣс вѣр вајаскѣд, мортлыг-кѣ вѣрсѣ лѣзлыны на пыщкѣ? Сещѣм вѣр ваыд, морт вѣр вылын пѣсѣдѣм вѣр ваыд гудыртчѣ морт вѣр ва војтѣдѣмь да морт-коф ѣблѣзана вѣр војтѣдѣмь. Гудыртчѣмыс, гудыр пукѣдѣмыс ѣк ѣтмында кыкнан вѣрнас сорлалѣмь: Кыѣ сесга морттѣ да морт-коф ѣблѣзанатѣ та бѣр-ын ѣк матыса рѣфнајасѣн он шу!

Горѣлла, шѣмпанѣе, оранг-утанг да гѣббон мѣжан рѣфнајас, мѣжан вѣаж бат-мамјас. Мѣ—налѣн чѣлад, сѣмын аслыс-самаѣс, унжык вемаѣс, ыжыджык веж-ѣраѣс.

Тѣдѣмь, абу ѣнѣ олыг ѣблѣзанајасыд мѣжан бат-мамным, а јона вѣажас. Коркѣ, зев-нын вѣажѣн, мортлѣдѣн да морт-коф ѣблѣзаналѣн ѣтѣ бат вѣлѣма, ѣтѣ вужыг најѣ. Сесга уна воѣн, уна во чѣж најѣ вежлагѣмаѣс, бѣрјыгѣмаѣс мукѣд пемѣсјас-мсз-жѣ, ѣнѣја выјѣѣ воѣмаѣс. Сѣѣ-кѣ муѣылад коркѣ овлѣмаѣс јѣз-кѣсѣ ѣблѣзанајас. Вѣлѣны-кѣ сещѣм вѣвѣјасыс, колѣ лѣны кѣнкѣ коласјасыс налѣн, кѣѣ ѣтѣ лы.

Сѣѣ і лоѣ. Јава дѣ вылыг 1891 воын голландѣјаса велѣдѣчѣм мортлы, војеннѣј доктор фубуалы, сурѣ сещѣм лыјасыд. Венгавана ју пѣлѣныг сурѣма сылы јур-лы вевтыс,—јурлы вылыс сѣнкымсааныс да балабѣжѣчыс, кык јурпѣн да лѣдвей лыыс. Ставыс тајѣ зев пыдыг му пыщкыг сурѣмаѣс, кымынкѣ сурс во сајса му пласт артмѣмыс. Јур лы торјыс мортлѣн-коф і ѣблѣзаналѣн-коф. Куѣтаыс да пагтаыс абу ѣк ѣѣтѣс, сы ыждаыд.

овлоны јозылдөн. Плешыс җик өблечаналөн-код: ләп-кыд, зев јона бөрлаң мунөма (покатый).

Медым буржыка вежөравны өблечаналыс, морт-лыс да сурөм јурлылыс ыждасө, висталамө, унао сетчө төрө ва. Мед ыжыд јура морт-код өблечаналөн јур-лыс төрө кујим стөкан ва; мед ічөт јура морт јурлыө —віт стөкан да жын ва; суран јурлыө—һол да жын мында.

Ем сурөм лылөн јешшө сінмө шыбытчан тор: рөміҗтан лы. Сы-серті өтиног-кө—морт јурлы, мөд-ног-кө—морт-код өблечаналөн. Өті кывјөн-кө шуны, сурөм јурлыыс морт-һисө өблечаналөн ілі питекантро-пуслөн, кыз сјјөс һимтөны.

Сурөм пінјас јонжыка морт-код өблечана пінјас вылө мунөны, дај кок лыыс җик морт кок лы-код. Сажө сы-јылыс јона велөдчөм јөз костын војдөрсө венчөм муніс: коді шуө морт лы-пө тајө, коді өблечана лы. Сіҗкө питекантропусыд вермылөма ветлөдлыны і кот-равны.

Тащөм лыјас суралөм-серті сін кунлытөг поҗө шуны, мыј со сурс во сајын мувылын збыль олөмаөс морт-һисө өблечанајас. Өні најө бырөмаөс-һын: кулөм-аөс, лібө куҗанад мөд сикасө пөрөмаөс: өтарсаһыс мортө, мөдарсаһыс морт-код өблечанајасө.

Мыјла-һө ескө фа кыҗі өблечана-мортыс мортас воіс? Тащөм дјвөсө со кыҗі колө мөвпавны. Көнкө мувылын өблечана-мортлөн чужыны аслыс-сама чөлад: ыжыд јураөс, уна вемаөс, бур вежөраөс. Налы, суг-жык, вежөражык пемөсјаслы кокһижык лоі овны му-вылад. Гојан-јуаныд налы кокһижыка шөдө, аһысө вичны лок вөчысјассыд путмөһыжык җөбзасөмөн да пыш-јалөмөн. Кулысыд, вошысыд на пыцкыс еҗажык

пондiс лоны... Олöны,—воыс воö содöны. Кымын воö, (сымын вежöргалöны, jурсаd соdö. Важöи вöвлi i öнi овлö: му летчö, ojdö ваöн. Ыжыd му пласт тупкысас ванад, морöыс гыжöптас сетчö. Ва шöрыс сöмын мылкja инjас, гырыс di-моз, дöввиçны тыдавны пондасны. Сецöм dijас вылад олöмыd оз-нын ыжыd паскыd муын-код ло, аслыс-сама лöб. Олысjасыd, шуам, cijö-жö öблөзана-мортjасыd, морöнад çикöç торjалöны мукöдöс. Налөн сөгга, di вылад колмысjаслөн, олöмыс аслыс-сама i лöб: овны да вежласны пондасны олöм-сертыс да места-сертыс. Öблөзана-мортjас jона котыртчiсны, паскалiсны, выvti унаöн лоjны. Овны налы лоi çескыd. Ковмiс корсны выл олан инjас, выл местаö овмöдчыны.

Tajö поçö töдны Java di-серти. Сетыс-жö со суралiсны пiтекантропус лыjасыd. Javaыd аслас немөн унаыс жансавлiс, öтлааслiс ыжыd муыскöд. Cijö бурещ Австралиjаа Аçиjаа костын. Öтар мöдарсааныс најö пычjöдлöны морö пыдöстö, ваыd пыр вежласö места высöс. Cиçнад ватö гöвкjöдлiгөн Javaыd кор торjалö муыс паскыd ваöн, кор ва козмö, помга муыскöд. Австралиjаын олöмыd çик абу Java divывса-код. Java вылын сук пемыd вөр. Олысjасыслы кынöм-пöтсö лöб пуjас вылö каттысöмөн корсыны. Сөгга сецöм олысjасыd Австралиjаö вескаласны ва бырлигаd, да вылнога олöмö лöб велöдчыны. Австралиjаад ыжыd куш инjас. Көнкö көнкö-нын гырыс, увтöм кыç пуjас сулалöны, эквалiптjасөн шусöны.

Воыс олысjаслы лоiс велöдчыны котравны куш инjастi да каттысны увтöм пу вылö. Öблөзанаjаслы сы вылö кок оз туj: налөн ыжыd чуныс кокас шевк-ытчöма, калжалöма jона мукöдöс. Увтöм пуjаслыс

сещом чуһон һемтор кутны. Сы-вөсна кокныс налөн пондiс вежгыны, медем олан iнас тужö. Сесга со уна со сурс вонад җикöҗ. вежөма, öд кущомөг миҗан кокјасным öнi. Кок вежөiс. Котравны да ветлөдлны пысыджык лоi, кык кок вылын. һөшта лөсыд. Сөмын кык кокөн-кө ветлөдлны, колө вежкыда сулавны. Вежкыда-кө сулавны, колө вежышты сурса лылыс артмөмсö. Таҗтö вьлнога олөмад велөдчигөн, һөж-јөнiкөн, уна воөн вежөiс налөн модаыс. Велөдчиг-мозыд унаөн, төдөмыс, кулалiны, вошалiны. Јонжыкјасыс да сусжыкјасыс олісны да олісны, воыс воө матысми-ны олөмас. Куғанад сесга со кытчөҗ воөма—мортөҗ. Мортөн пондөмаөс вежөм өблөзанатө шуны.

Мыҗ-нө лоi өблөзана-мортјасыдкөд, di вылас кычысјаскөд. Најö пыр-жө вежласiсны. Тушаыс, модаыс налөн воыс воө велалi буржыка да буржыка овны сөд пемыд вöрын; сусжыка, терыбжыка велалiсны најö катгыны пу вылө. Төдөмыс, өблөзана-мортлөн вежсөмыс di вылын да ыжыд мувылын ез öтi тужөд мун, ез öтмоза. Сы-вөсна со сурс во-мысöи öтi вужыс кык пөлөс олысјас лоiны: өблөзанајас—вöрын олысјас, мортјас—куш iнын олысјас.

Выл өикас пемөсјас—мортјас, уна јур вемысла төлкаөбжык, вежөраөбжык мукөд пемөсјасыс лоiны. Најö вьлнога тушанад вермiсны овны куш iнын вöра iнын, увтас местаын, гөра јылын, көҗыд iнын, шоңыд iнын. Мортыд јонжыка пондiс кужны вiҗны ассö быд лөкыс, прiччажасыс, щыгла да көҗыдла кулөмыс. Чiнөм налөн ещажык лоi, öтарө содны пондiсны, паскавны. Фазалiсны ставму пастаыс. Му вывтi паскыд, ыжыд. Олөм быдлаын аслыс-гама, һекөн абу öткөд. Олөм-сертi пондiс вежласны модаыс, туша-

ыс, рожаыс мортыдлөн: лоины жежджас (рёмнас), гөд-
 жас, сiм вiжжас, гөрджас. Мортыд петi өтi вужыг мукөд
 пемөсжаскөд, сөмын аслас суслуннас, кужөмнас жона
 бөрө најөс колiс. Сijө сы-вөсна, мыj мортыдлөн вемыс
 өтарө codi, тушаыс велалi вьл олан iнө. Öнiја выjөч
 воны мортыдлы уна го гурс во ковмiс. Ез-өд сылөн
 друг cod да вежгы jур вемыс да тушаыс.

Видласөмөн да өтведajtчөмөн мортыд уна тор
 төдмалiс, уна тор велөдiс. Ас суслуннас ывлавывсө ас
 кiподулас бостiс. Уна тор-на сijө көсijө вөчны, сы-вөс-
 на медга жона i пессө олө. Аслас вежөргалөмөн морт-
 ыд өтарө ылымө рөдвужгыс, ноль кока пемөсжасыс.
 Воңын видчыгө сijөс сещөм олөм, кор ставныс өтi
 gemja котыр-кодөс лоасны, пондасны овны мөда-мөд-
 -вөснаыс, мөда-мөдыслы отсаны.

KOTIMAISTEN KIELTEN TUTKIMUSKESKUS

119 004 7946